© Вовк Ю.М.

УДК 611.9

ЗНАЧЕННЯ ІДЕЙ М.І.ПИРОГОВА ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ ПИТАНЬ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ АНАТОМІЧНОЇ МІНЛИВОСТІ

Ю.М.Вовк

Луганський державний медичний університет

На початку своєї викладацької діяльності в медико-хірургічній академії в Санкт-Петербурзі Микола Іванович Пирогов зробив заяву на Вченій раді, що він буде викладати хірургічну анатомію. Майже всі професори того часу були здивовані і говорили, що такої навчальної дисципліни не існує, що це "дурниці", мовляв, молодий професор не обізнаний з навчальною програмою. Деякі професори й нині вважають, що є тільки анатомія людини, яка вирішує все в медицині, клініці та професійній підготовці майбутніх лікарів.

М.І.Пирогов як вчений один з перших збагнув потребу вивчення питань індивідуальної мінливості будови людини, її ділянок, пошарової топографії та їх практичного значення для кожного фахівця. Свідченням цьому є описані ним канали, клітковинні простори, трикутники, хірургічна анатомія судин і фасцій, топографо-анатомічні зрізи, які зведені у численних атласах, підручниках та інших друкованих працях.

На нашу думку, вчення про індивідуальну анатомічну мінливість органів, систем та форми тіла людини є фундаментом медицини. Особливе місце належить топографічній анатомії та оперативній хірургії, яка з'єднує нормальну анатомію з хірургією, іншими клінічними галузями і є основою фахової підготовки майбутніх лікарів.

М.І.Пирогов підкреслював, щоб лікувати хворого, необхідно мати індивідуальний підхід до кожної людини, враховувати особливості будови, взаємовідношень судин, нервів та тканин. Основою кожного оперативного втручання є визначення існуючого діапазону мінливості розмірів, форми, положення органів і систем тіла людини, їх топографії залежно від статури [1-3].

Послідовником ідей М.І.Пирогова і засновником напрямку з індивідуальної мінливості є академік Віктор Миколайович Шевкуненко. Особливості будови органів та систем залежать від їх розвитку, а їх мінливість віддзеркалює вікові процеси. По суті вчення про індивідуальну анатомічну мінливість складається з таких положень:

1. Індивідуальна анатомічна мінливість людини – еволюційний, єдиний і динамічний процес морфогенезу, який визначається варіабельністю структури та функції на конкретних етапах пре- і постнатального розвитку, становлення та регресу.

2. Індивідуальна анатомічна мінливість людини зумовлена особливостями реалізації генетичної програми, яка закріплена у процесі онто- і філогенезу внаслідок біологічних, соціальних та екологічних факторів навколишнього середовища.

3. Анатомічна різниця форми, положення, маси органів і систем без порушення функцій коливається в широкому діапазоні, обмежена крайніми формами варіаційного ряду, за якими знаходяться аномалії.

4. Форма тіла людини, топографія органів, систем і тканин індивідуально неповторні, вони настільки відрізняються своєю специфічністю, що організм однієї людини не повторює інший.

5. Між зовнішньою формою людини, будовою його тіла та внутрішніми органами,

системами та тканинами існує певний корелятивний зв'язок, який є основою індивідуалізації лікарської тактики, діагностики та хірургічного лікування.

6. Індивідуальна анатомічна мінливість – біологічна та соціальна закономірність розвитку людини.

У зв'язку з цим, кафедра топографічної анатомії та оперативної хірургії призначена вивчати діапазон різниць у топографії внутрішніх органів, судинно-нервових утворень, пошарову будову тканин, хірургічні доступи технологію оперативних втручань та лікувально-діагностичних маніпуляцій.

Питання індивідуальної анатомічної мінливості набуває особливого значення як у загальнобіологічній підготовці майбутнього фахівця, так і володінні хірургічними навичками.

Щоденно молодому фахівцю доводиться вирішувати складні питання лікування хворих, враховувати особливості їх індивідуальної будови, що впливає на клінічну картину та симптоматику. Оволодіння знаннями індивідуальної анатомічної мінливості дозволяє здобути студентам медичних вузів необхідну теоретичну базу, а також правильно орієнтуватися біля ліжка хворого та операційного стола. Найбільше практичне значення мають ці питання у наш час, коли значного розвитку набули мікрохірургія судин, нервів, трансплантація тканин та органів, впроваджуються новітні методи дослідження (КТ, МРТ).

Виходячи із запитів сучасної медицини та медичної педагогіки, метою наших досліджень є подальший аналіз та систематизація даних про індивідуальну анатомічну мінливість у зв'язку з навчальною програмою з топографічної анатомії та оперативної хірургії. Колектив кафедри топографічної анатомії та оперативної хірургії Луганського медуніверситету готує навчально-методичний посібник, в якому вирішуються такі задачі:

1. Відповідно до навчальної програми з топографічної анатомії та оперативної хірургії систематизувати питання про індивідуальну анатомічну мінливість.

2. Обгрунтувати техніку оперативних втручань (доступів, розрізів, пункцій, діагностичних маніпуляцій тощо) з врахуванням даних індивідуальної будови тіла людини, особливостей кожної ділянки, кожного органа або системи.

3. Узагальнити навчальний матеріал про індивідуальну анатомічну мінливість для подальшого удосконалення викладання топографічної анатомії та оперативної хірургії з метою поліпшення теоретичної та практичної підготовки лікарів.

4. Впровадити та спланувати елементи індивідуальної анатомічної мінливості у педагогічний процес навчальних медичних закладів, внести їх до методичних вказівок та розробок, тестових задач, заліків та іспитів.

5. Провести інтегративні зв'язки викладання питань індивідуальної мінливості з іншими дисциплінами.

Отже, необхідна сучасна систематизація питань про індивідуальну анатомічну мінливість відповідно до тематичних планів практичних занять та лекцій згідно з затвердженою навчальною програмою. При цьому виділити головні морфологічні особливості виконання операцій, хірургічних доступів і прийомів, різних діагностичних маніпуляцій на всіх ділянках та органах.

Література

1. Беков Д.Б., Вовк Ю.Н. Индивидуальная анатомическая изменчивость и анатомическая норма строения человека // Пробл. екологічної та медичної генетики і клінічної імунології. – Київ-Луганськ-Харків, 2001. – Вип. 7 (39). – С. 81-89. 2. Беков Д.Б., Вовк Ю.Н. Учение об индивидуальной анатомической изменчивости академика В.Н.Шевкуненко в морфологических исследованиях // Вісн. пробл. біол. і медицини. – 2003. – Вип. 3. – С. 3-6. 3. Вовк Ю.М., Виноградов О.А., Андреєва І.В. та ін. Сучасні перспективи вивчення індивідуальної анатомічної мінливості інтракраніального судинного басейну // Укр. мед. часопис. – 2002. – Т. 5-6, № 3. – С. 52-55.

ЗНАЧЕННЯ ІДЕЙ М.І.ПИРОГОВА ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ ПИТАНЬ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ АНАТОМІЧНОЇ МІНЛИВОСТІ

Ю.М.Вовк

Резюме. У повідомленні пропонується викладати топографічну анатомію та оперативну хірургію з врахуванням даних про індивідуальну анатомічну мінливість органів та систем органів.

Ключові слова: індивідуальна анатомічна мінливість, оперативна хірургія, топографічна анатомія.

THE SIGNIFICANCE OF M.I.PYROHOV'S IDEAS FOR THE PURPOSE OF TEACHING PROBLEMS OF INDIVIDUAL ANATOMICAL VARIABILITY

Yu.M.Vovk

Abstract. The paper deals with the proposition to teach Anatomy and Operative Surgery with due regard for the individual anatomical variability of organs and systems of organs.

Key words: individual anatomical variability, operative surgery, topographic anatomy.

State Medical University (Lugans'k)

Надійшла в редакцію 7.06.2004 р.

© Шутка Б.В., Клипич Я.І., Саган О.В., Дутчак У.М., Дмитренко А.С.

УДК 371.315.6–057.87+611

ОРГАНІЗАЦІЙНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ

Б.В.Шутка, Я.І.Клипич, О.В.Саган, У.М.Дутчак, А.С.Дмитренко

Кафедра анатомії людини (зав. – проф. Б.В.Шутка) Івано-Франківської державної медичної академії

Перебудова вищої медичної освіти в Україні пов'язана з підготовкою для держави лікарів, які б відповідали сучасним вимогам. Особливо важлива роль медико-біологічних дисциплін, зокрема анатомії, яка забезпечує основу лікарської освіти. Вивчення анатомії людини як фундаментальної, найвагомішої за значенням і обсягом дисципліни перед клінічним циклом вимагає вдосконалення відомих та пошуку нових методик і прийомів викладання [1].

Анатомія людини вивчається студентами медичного факультету впродовж трьох семестрів на лекціях, практичних заняттях і під час їх самостійної роботи в препарувальних залах. Ці три, властиві ВНЗ, форми навчання органічно пов'язані між собою, взаємно доповнюють і шикуються одна за другою у визначеній послідовності.

За своїм обсягом і питомою вагою практичні заняття з анатомії людини мають провідне значення і служать поглибленню, розширенню і підтвердженню тих даних, які були викладені на відповідних лекціях. Основна мета занять полягає в тому, щоб забезпечити набуття студентами якнайбільшої кількості практичних навичок по препаруванню, самостійне вивчення будови, взаємного розташування органів і частин тіла людини. Це виховує в студентів переконання в тому, що без знання анатомії не може бути доброго лікаря. Звертається також увага на те, що анатомічні препарати – це останки людей, які навіть після своєї смерті служать науці. Саме тому в навчальних анатомічних приміщеннях повинно панувати відповідне етично-моральне ставлення присутніх до останків тіла Людини [2].

Всі практичні заняття рекомендуємо проводити за таким планом: 1) перекличка – 2 хв.; 2) визначення ступеня підготовки студентів до даного заняття – 25 хв.; 3) самостійна робота студентів – 50 хв.; 4) контроль кінцевого рівня знань – 10 хв.; 5) методичні вказівки до самостійної роботи по темі наступного практичного заняття – 3 хв.

Оскільки на практичних заняттях студенти самостійно виконують визначені завдання, вони зобов'язані з'являтися на них достатньо підготовленими. Викладач з'ясовує загальну підготовку студентів до даного заняття через співбесіду (обов'язково з демонстрацією препаратів). При цьому його завдання полягає не тільки в тому, щоб детально диференціювати кожну відповідь, а й в тому щоб залучити більшість студентів до глибокого розкриття теми. Після цього, користуючись необхідними препаратами, іншим наочним приладдям (таблицями, схемами, муляжами), викладач доповнює, глибше розкриває конкретний матеріал, пов'язує його з лекційним курсом, уточнює окремі незрозумілі деталі, націлює студентів до активного виконання практичного завдання.

У методичній розробці кожного заняття подаємо рекомендації, на що саме варто звернути увагу, спеціально з'ясувати та виокремити. У рамках відведеного часу педагогові необхідно поєднати співбесіду з поясненням теми, розширювати їх відповіді необхідними доповненнями і поясненнями. При цьому вельми важливо залучити студентів до систематичного, допитливого осмислення нового, до самостійного розбору програмного матеріалу і роботи над препаратом за підручником, атласом у позаурочний час за допомогою чергового викладача-консультанта.

Щоб самостійна підготовка студентів була більш продуктивною, за три хвилини до закінчення практичного заняття викладач демонструє готові препарати, які підлягають вивченню і препаруванню на наступному занятті. Не вникаючи в деталі конструкції, він у загальних рисах характеризує їх, спрямовуючи студентів на індивідуальну роботу над темою заняття.

Плідна робота студента в анатомічному залі зі скальпелем і пінцетом у руках можлива тільки за умови відповідної теоретичної підготовки до препарування. Тому в силу специфіки дисципліни студент повинен відвідувати кафедру у вечірній час для підготовки до чергового практичного заняття.

На практичних заняттях успішно застосовуються різноманітні машинні (за допомогою комп'ютерів) та безмашинні форми програмованого навчання та контролю знань студентів. Вони полегшують орієнтування при вивченні деталей будови тіла з меншою затратою часу і більшим ступенем ідентифікації. Задля пов'язання навчального процесу з опануванням дослідницьких навичок на практичних заняттях студенти виступають з короткими рефератами, доповідями, оволодівають мистецтвом препарування і виготовлення анатомічних препаратів. Студентам важливо збагнути, що в процесі вивчення анатомії вони користуються латинською термінологією, дотримуючись міжнародної анатомічної номенклатури як основи клінічної термінології.

Вважаємо, що раціональне поєднання традиційних методів навчання з різноманітними формами інтеграції, програмованого контролю, науково-практичних прийомів – методично обгрунтований шлях оптимізації та наукової організації навчального процесу з вивчення анатомії.

Сподіваємося, що наші рекомендації будуть корисними для викладачів і студентів щодо організації та проведення практичних занять з анатомії людини, сприятимуть глибокому засвоєнню студентами тих знань, умінь та практичних навичок, які органічно пов'язані з професійною діяльністю лікаря.

Література

1. Мілерян В.Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах (методичний посібник): Вид. 2-е, перероб. та доп. – К., 2004. – 80 с. 2. Методичні рекомендації до практичних занять з анатомії людини / За ред. проф. Б.В.Шутки. – Івано-Франківськ, 1999 – 156 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ

Б.В.Шутка, Я.І.Клипич, О.В.Саган, У.М.Дутчак, А.С.Дмитренко

Резюме. Розроблено рекомендації для викладачів і студентів щодо організації і проведення практичних занять з анатомії людини, які сприятимуть глибокому засвоєнню студентами знань, умінь та практичних навичок.

Ключові слова: студенти, практичне заняття, анатомія людини.

ORGANIZATIONAL TRAINING OF STUDENTS FOR PRACTICAL CLASSES IN HUMAN ANATOMY

B.V.Shutka, Ya.I.Klypych, O.V.Sagan, Y.M.Dutchak, A.S.Dmytrenko

Abstract. The authors have worked out recommendations for the teaching staff and students with respect for the organization and conduct of practical classes in Human Anatomy that will be conducive to an in-depth assimilation of knowledge, abilities and practical skills.

Key words: students, practical class, human anatomy.

State Medical Academy (Ivano-Frankivs'k)

Надійшла в редакцію 09.04.2004 р.